

به بن یارمه تیدانی ولاتانی به ره مهینه ری نهوت که مکردنه وهی گورانکاریه کانی که شوههوا تاوه کو سالی 2050 خه ونیکی دووره

04-09-2021

نوسه ره کان

ناوهندی لیکۆلینه وهی رووداو، مه محمود بابان

کورتیه : ولاتانی وهک عیراق و هاشیوه کانیان بو دیتنی ئامانجه کانی که شوههوا و پیوستیان به پشتیوانی
نیوده وله تی ههیه

ولتانی وهک عیراق و هاوشیوه کانیاں بۆ دیتنی ئامانجه کانی که شوهوا و دوورکه وتنهوه له دارمانی ئابووری گواستنوهه بۆ وزه ی پاک بئویستیان به پشٹیوانی نیوده ولته تی هه یه.

عملی عهلاوی - جیگری سهروکوه زیرانی عیراق و وهزیری دارایی

فاتح بیروول - به ریوه بهری گشتی جیبه جیکاری ئازانسی نیوده ولته تی وزه EIA

| RRC

و. مه محمود بابان |

له رۆژه لاتی ناوه راس ت و باکووری ئەفریقا گهرمبوونی زهوی هه ره شه یه کی دوور نییه، به لکو راستییه کی پر ئازاره. به رزبوونه وهی په لکانی گهرما که مبوونه وهی ئاو زیاتر ده کات. پینشبینده کریت له عیراق به رزبوونه وهی په لکانی گهرما که مبوونه وهی ئاو زیاتر بیت له تیکرای جیهان [1]. ولتانی ئەم ناوچه یه نه ک به ته نیا کاریگه ری به رزبوونه وهی په لکانی گهرمایان له سه ره ده رکه وتووه، به لکو ناوه ندبوونیان بۆ بازاره کانی نهوت و گازی جیهان به تایبه تی وایکردوووه ئابوورییه که یان لاواز بیت بۆ گواستنوهه و دوورکه وتنهوه له سوتهمه نییه باوه کان و هه نگاوان به ره وه سه رچاوه ی وزه به رده وامه کان (پاکه کان). دهنگی عیراق و ولتانی هاوشیوه ی عیراق زور گرنگه له کونفرانسی گورانکاری که شوهوا COP26 له مانگی تشرینی دووه می ئەمسالدا له گلاسگو ببیستریت.

راگرتن و دهرفه تی سنووردارکردنی خراپترین کاریگه رییه کانی گورانی که شوهوا، به شیوه به کی به نه ته تی پئویسته جیهان شیوازی به ره مه مه ینان و به کاره یانی وزه بگورئ، که متر خه لوژ، نهوت و گازی سرووشتی بسووتینیت. نهخشه رینگای جیهانی نیت زیرۆ Net Zero ئازانسی نیوده ولته تی وزه له 2050 دا [2] ده ریده خات که خواستی جیهان بۆ نهوت پئویسته له زیاتر له 90 ملیۆن به رمیلی رۆژانه وه که مبه کریته وه بۆ که متر له 25 ملیۆن به رمیل نهوت له رۆژیکدا. ئەمه ش ده بته هۆ دابه زینی 75% [3] له کۆی داها ت بۆ ئابووری به ره مه مه ینه رانی نهوت، که زۆرکیان سیکنه ری گشتیان پشت به هه ناره کردنی نهوت و ئەو داها ته ده به ستن که به ره مه می ده هیئن.

گواستنوهی وزه (له وزه باوه کانه وه بۆ وزه به رده وامه کان) سه رکه وتوونا بیت ئەگه ره هاوبه شی و مامه لکردن له گه ل ولتانی به ره مه مه ینه ری سوتهمه نی و ره چا وکردنی پیداو یستییه کانیاں له به رچا وه گریت، چونکه کاریگه ری قوولی له سه ره ئاسایشی هه ریما یه تی و نیوده ولته تی و سه قامگی ری بازاره کانی وزه ی جیهانی ده بیت. ئەگه ره داها تی نهوت ده ستبکات به دابه زین پینش ئەوه ی ولتانی به ره مه مه ینه ره به سه رکه وتوو یی ئابوورییه کانیاں هه مه چه شن و جیا بکه وه، ئەو داها ته که له ده ستده چیت و ریژه ی هه ژاریش زیاتر ده بیت.

له هه ری می کدا که به کیکه له گه نچترین و خیرترین زیاد کردنی دانیش تان له جیهاندا، سه ختی ئابووری و زیاد بوونی مه ترسی بیکاری نا ئارامییه کی فراوانتر و ناسه ققامگی ری درووستده کات.

قهیرانی کۆمید-19 زه نگیکی ئاگادار که ره وه بوو، چونکه له سالی 2020 دا پینشبینده کرا ریژه ی هه ژاری دوو هیئنده بووه وه له عیراق [4]. ئەمه ش تاراده یه کی زور له ئەنجامی دابه زینی داها تی نهوت، چونکه نرخه جیهانییه کان هیوا به خش نه بوون ئەویش به هۆی پاندامیک و دارمانی خواسته وه. ئیمه ناتوانین ریگه به به رده وامی ملیۆنان خیزان به دین که پشت به بازار پکی نهوتی چاوه روانه کرا و به ستیت.

ده ستنیشان کردنی ئەم کاره پئویستی به سیاستیک و وه به ره ینان له توانای ولتانی به ره مه مه ینه ری نهوت و گازی وهک عیراق هه یه، که سه رمایه و کار بکریته پیشه سازییه کی به ره مه مه ینه ره بۆ داها توو و هاندانی که رتی تایبه ت. له راستیدا ئەمه یه کیکه له هانده ره سه ره کییه کانی پشت کاخه زی سپی [5] ئەم دواییه ی عیراق بۆ چاکسازی ئابووری، که به دوای ئەوه دا ده گهریت سرووشتی ئابووری عیراق به شیوه یه کی به نه ته تی بگورئ و ریگه به که رتی تایبه ت بدات رۆلیکی گه ره تر بگیڕیت، که مکردنه وه ی پشت به ستنی ولات به هه ناره کردنی ها یدرۆ کاربوون (نهوت) و پا به ندبوون به نوێ کردنه وه ی ئابووری به تیشک خستنه سه ره دهنگی سیاستی ژینگه یی و ته کنه لوژی، که که رتی وزه ده توانیت لیره دا رۆلی هه بیت له به کاره ینان و فراوان کردنی توانای ناوچه که بۆ به ره مه مه ینان و دا بین کردنی وزه ی پاک.

ستراتیژی که مکردنه وه ی به کاره یانی کاربوون، ولتانی جیاواز به هه لومه رچی تاکه که سی خۆیان پیکیده هیئن. له عیراقد، به ره مه مه ینانی نهوت و گاز به رپر سه له ریژه ی 40% ده رانی گازی گرین هاوس (گازه زیان به خشه کان) [6]، ئەمه پینش ئەوه ی هیه کام له مانه ته نات بسووتینریت بۆ سووته منی ئۆتۆمبیل یاخود به ره مه مه ینانی کاره با. ئەمه شه واده کات که پا به ندی ئەم دواییه ولات بۆ کۆتایه ینان به

سووتاندنی گازی سرووشتی له کاتی بهرهمههینانی نهوتدا، که کرداریکی ناپیویست و زیانبهخشه.

دهرفته تیک هه بۆ که مکردنهوهی بهکارهینانی کاربۆن (Dearbonization) له شیوهیهکی زۆر ئاساندا. ئه ویش به بهکارهینانی وزه بهشیوهیهکی زۆر درووست له سیکتهرهکانی پیشهسازی، گواستنهوه و بیناسازیدا، عیراق و ولاتانی دیکه دهتوانن دووربکهونهوه و ترازان درووست بکهن بۆ گهشهکردنی خواست بۆ وزه که ئیستا پێدا تپیه دهبن. زیادکردنی توانای بهدهستخستنی وزه بهشیوهیهکی درووست و باش قازانجی دیکه دهبیت، وهک ولاتانی هاوشیوهی عیراق چیدیکه پیویست ناکات ئهوهنده خهرج بکهن بۆ زیادکردنی ئاستی گشتی دابینکردنی کارهبا ه ریگهشیان پێدهدات بۆ رهخساندنی ههلی کاری نوێ لهو سیکتهرهکانی وهک بنیاتنان و خزمهتگوزاری درووست بهکارهینانی وزه. به پێی نویتترین راپۆرتی [7] EIA هه 1 دۆلار وه بهرهینان له درووست بهکارهینانی وزه، تا 30 ههلی کار ده پهخه سینیت، ئه مهش زۆر گرنگه بۆ ولاتیکی وهک عیراق که دانیشتوانیکی گهنج و خیراییهکی زۆر له زیادبوونی دانیشتوانی ههیه.

وزه بهردهوامهکان (پاکهکان) توانی درووستکردنی کهرتیکی کارهبا ی پاکتر و کاراتر پێشکیش به ولاتان دهکات. له جیاتی پشت بهستن به هاوردی گرانبهها و پیسی وهک بهرهمه سوتهمه نییهکان. خراپترین ناوچه شاراوهکانی خۆر له عیراق توانای تا 60% [8] وزه وهرگرتنی له خۆروه باشتره وهک له باشترین ناوچهکانی ئەلمانیا. له گهڵ ئهوهشدا سهراچاوهی وزه ی خۆر له ئەلمانیا تاوهکو ئیستا بنیاتی ناوه دوو هینده و نیو توانای کۆی سهرحهم و بیستگه ئاوی، نهوتی و گازییهکانی عیراق بۆ بهرهمههینانی کارهبا. وزه ی خۆر (Solar Plant) زۆر زیاتر باو و بهردهست بووه بۆ بهرهمههینانی کارهبا به بهراورد به بهرهمه سوتهمه نییهکان له جیهاندا. هه ندیک پرۆژه ی گهوره له رۆژه لاتا ناوه پاسه و باکووری ئەفریقا له پێشهرهوی ئەم رهوته دان، به لأم زۆر له ولاتانی دیکه له نیویانیشدا عیراق پیویستی به پشتگیری سهرمایه ی گهوره ههیه بۆ بهرهمههینانی وزه له خۆروه یاخود بنیاتنانی وزه له خۆروه که ئه مهش قازانجیکی گهوره ی ئابووری ههیه. به پێی راپۆرتیکی ئەم دواییه ی IEA له ماوه ی 7 سالی رابردوودا دابینکردنی کارهبا ی پیویست نزیکه ی 120 ملیار دۆلار تیچووه، له کاتی کدا پچرانی کارهبا دووباره ده بیته وه و تیچووی پاراستنی کارهبا له مونیده تایبه ته کانه وه چه ندین بازرگانی بچووک و مامناوه ندیان ماندوو کرد.

وزه بهردهوامهکان، به تیا به تیش وزه ی خۆر، ده توانیت ئامارازیکی کاریگه ر بیته بۆ جاره سه رکردنی ئەو کیشانه ی رووبه رووی سیستمی کارهبا ی عیراق بۆ ماوه یهکی زۆر بووته وه، ئه ویش به زیادکردنی متمانه و توانای وزه ی پیویست بۆ کارهبا ی مألان و بازرگانی. ههروه ها، سیاسه تغانانی عیراقی له نزیکه وه سه یری پێشکه وتنه ته کنه لوژییهکان له بواری راکتره ناوهکیه بچووکهکان دهکهن وهک سهراچاوهیهکی وزه ی کاربۆنی کهم.

له کۆتاییدا، ولاتانی وهک عیراق به ته نیا ناتوانن گواستنه وه بۆ وزه بهردهوامهکان (پاکهکان) بکهن، ئە گه سهراچاوه ی دارایی، شاره زایی و سیاسی کۆ بکه نه وه بۆ گواستنه وه ی ئابوورییهکان به شیوهیهکی یه کسان و گونجاو ئەوا پیویستیان پشتیوانی نیوده و له ته ده بیت. به پێچه وانه وه، ریگای نیته زیرو Net Zero و ئاسایشی بازارهکانی وزه ی جیهان ههردووکیان پهکیان دهکه ویت.

سهراچاوه

Birol, Ali Allawi & Fatih. *theguardian*. 09 01, 2021.

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/sep/01/oil-producing-countries-net-zero-2050-iraq> (accessed 09 01, 2021).

[1]

<https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/2017AtmRe.198...975/abstract#:~:text=The%20temperature%20in%20Iraq%20is,1.01> (%20%20C%20%20B0C%20%20Fdecade

<https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050> [2]

<https://www.ft.com/content/27b4b7f1-9b08-4406-8119-03a73fb6ce19> [3]

<https://www.france24.com/en/live-news/20210517-iraqis-find-escape-success-on-a-virtual-battleground> [4]

<https://gds.gov.iq/economic-reforms> [5]

<https://www.nytimes.com/2020/07/16/world/middleeast/iraq-gas-flaring-cancer-environment.html> [6]

<https://www.iea.org/reports/sustainable-recovery/buildings> [7]

<https://globalsolaratlas.info/map?c=49.653405,4.921875,5&s=47.872144,10.869141&m=site> [8]